

УДК: [811.161.2'373:598.2]
DOI: 10.26565/2227-1864-2020-87-08

Лінгвокультурні стереотипи птахів-віщунів у творчості Михайла Стельмаха

Ірина Миколаївна Серебрянська

*доктор філологічних наук, професор кафедри української мови і літератури,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка*

(вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна);

e-mail: serebryanska@ukr.net; тел.: 0509080060; https://orcid.org/0000-0002-1720-4873

У статті подано результати лінгвокультурного дослідження, присвяченого проблемі вербалізації концептів птахів, яких в українському світобаченні наділяють здатністю передбачати людську долю. Актуальність дослідження зумовлена вагомою роллю птахів та відповідними стереотипами в національній мовній картині світу та мовотворчості М. Стельмаха зокрема. Мета статті – з'ясувати специфіку вербалізації концептів птахів, з якими пов'язані негативні уявлення, окреслити їхню традиційну символіку та нові асоціації, зумовлені історичною добою, а також обґрунтувати амбівалентну оцінність. Прислів'я та приказки, влучні перлини народної мудрості, переконують у тому, що птахи для українців здавна були об'єктом милування, предметом для спостереження та порівняння, формулювання власних висновків про світ природи та його вплив на життя й господарську діяльність людини. Ворон, сова, сич, кажан – це не просто концепти птахів, а концепти-символи, концепти-віщуні. Характерні для українськомовної картини світу національно-культурні стереотипи щодо них не втрачають своєї актуальності й набувають своєрідного прояву в художніх текстах. В їх основі – первісні релігійні уявлення, національний досвід та фольклорні традиції. У творчості М. Стельмаха народна символіка зазначених птахів найкраще проявляється в синтагматичних зв'язках ключових номінацій. Негативна оцінність, що превалює у структурі окреслених концептів, зумовлена як відповідними ознаками денотатів, їхніми зовнішніми та поведінковими характеристиками, так і віруваннями, що склалися в українській картині світу. У контекстуальних умовах негатив іноді перетворюється на позитив, а лексичні засоби викриття зла стають засобами гумору та передачі захоплення птахами як реаліями природи, до якої українці здавна відчували повагу та любов. Амбівалентність концептів птахів-віщунів є національно-культурною стереотипною ознакою, що втілює оцінні норми й ціннісні орієнтири етносу на рівні взаємозв'язків та взаємовпливу двох значущих концептосфер – природи й людини. У художніх текстах аналізовані концепти стають оцінними зразками, з якими порівнюються об'єкти соціуму та їхні властивості.

Ключові слова: лінгвокультурний стереотип, концепт, птах-віщун, когнітивна ознака, асоціація, мовна картина світу

Серебрянская И. Н. Лингвокультурные стереотипы птиц-предсказателей в творчестве Михаила Стельмаха

В статье представлены результаты лингвокультурного исследования, посвященного проблеме вербализации концептов птиц, которые в украинском мировоззрении наделены способностью предсказывать человеческую судьбу. Актуальность исследования обусловлена важной ролью птиц и соответствующими стереотипами в национальной языковой картине мира и языкотворчестве М. Стельмаха.

Цель статьи – установить особенности вербализации концептов птиц, с которыми связаны негативные представления, определить их традиционную символику и новые ассоциации, обусловленные исторической эпохой, а также обосновать их амбивалентную оценочность.

Пословицы и поговорки, настоящие жемчужины народной мудрости, утверждают, что птицы для украинцев издавна были объектом любования, предметом наблюдения, сравнения и формулировки собственных выводов о мире природы и его влияния на жизнь и хозяйственную деятельность человека. Ворон, сова, сич, летучая мышь – это не просто концепты птиц, а концепты-символы, концепты-прорицатели. Характерные для украиноязычной картины мира национально-культурные стереотипы не теряют своей актуальности и своеобразно проявляются в художественных текстах. В их основе – первобытные религиозные представления, национальный опыт и фольклорные традиции. В художественных текстах М. Стельмаха народная символика указанных птиц приобретает особую актуальность и прежде всего проявляется в синтагматических связях ключевых номинаций. Негативная оценочность, превалирующая в структуре данных концептов, обусловлена как соответствующими признаками денотатов, их внешними, поведенческими характеристиками, так и верованиями, которые сложились в украинской картине мира. В контекстуальных условиях негатив иногда превращается в позитив, а лексические средства разоблачения зла становятся средствами юмора и передачи увлечения птицами как реаліями природи, к которой украинцы издавна испытывали уважение и любовь. Амбивалентность концептов птиц-прорицателей является национально-культурным стереотипным признаком, воплощением оценочных норм и ценностных ориентиров этноса на уровне взаимосвязей и взаимовлияния двух значимых концептосфер – природы и человека. В художественных текстах анализированные концепты являются оценочными образцами, с которыми сравниваются объекты социума и их свойства.

Ключевые слова: лингвокультурный стереотип, концепт, птица-предсказатель, когнитивный признак, ассоциация, языковая картина мира

Irina Serebrianska. Linguocultural stereotypes of birds-soothsayers in the works of Mykhailo Stelmakh

The article presents the results of a linguistic and cultural study devoted to the problem of verbalization of the concepts of birds, which in the Ukrainian worldview are given special opportunities to predict human destiny. The relevance of the study is related to the key role of birds and their stereotypes as important components of the national language picture of the world and the works of M. Stelmakh in particular.

The aim of the article is to find out the peculiarities of verbalization of bird concepts, which are associated with negative perceptions in the Ukrainian ethnic group, to outline their traditional symbol meanings, and new associations due to the historical era, as well as to substantiate their estimated value.

Proverbs and sayings as apt pearls of folk wisdom convince that birds have been an object of admiration for Ukrainians, a subject for comparison, formulation of their own conclusions about the world of nature and its impact on human life and activity. The crow, the owl, and the bat are not just concepts of birds, but concepts-symbols, concepts-soothsayers. The most relevant national and cultural stereotypes about them in the Ukrainian-language picture of the world do not lose their relevance and acquire a kind of manifestation in literary texts. They are based on primary religious beliefs, national experience, and folk traditions. In M. Stelmakh's literary works the folk symbolism of these birds acquires a special relevance, which is best manifested in the syntagmatic ties of their key nominations. The general negative evaluation inherent in the outlined concepts is due to the relevant features of denotations, their external, behavioral characteristics, beliefs and observations established in the Ukrainian language picture of the world. In context, the negative features sometimes turn into positive ones, and lexical means of exposing the evil, become a means of humor, fascination with birds as realities of nature, to which Ukrainians have always shown respect and love. The ambivalence of the concepts of soothsayers is a national-cultural stereotype that embodies the evaluative norms and values of the ethnos at the level of relationships and interaction of two important concept spheres – nature and man. In literary texts, they become evaluative examples for comparing the objects of society and their properties.

Key words: linguocultural stereotype, concept, bird-soothsayer, cognitive sign, association, language picture of the world

На особливій ролі птахів в національній культурі неодноразово наголошували науковці, зокрема концепту «птахи» присвячені роботи О. Бабакової [1], Т. Вільчинської [2], М. Грекової [3], І. Казимир [6], Т. Фіц [14] та ін. Варто зазначити, що переважно увагу лінгвістів привертають «чисті», позитивні птахи – лелека, лебідь тощо. Водночас у вітчизняній науці ще не було робіт, присвячених так званім «нечистим» птахам-віщунам, до яких у мовців сформувалося особливе ставлення. В автора статті вже вийшла низка публікацій про вербалізацію концепту «птахи» як складника просторового етнокультурного коду в контексті аналізу концептосфери природи (див. [10; 11; 12]). Ця робота є продовженням серії лінгвокультурних наукових розвідок і зосереджується якраз на окресленій проблемі.

Метою статті є з'ясувати специфіку вербалізації концептів птахів, з якими в українського етносу пов'язані негативні уявлення, визначити їхню традиційну символіку та нові асоціації, зумовлені історичною добою, а також обґрунтувати амбівалентну оцінність. Матеріалом для аналізу стали твори М. Стельмаха, які є потужним джерелом для вивчення народного світобачення.

Варто лише звернутися до перлин народної мудрості, щоб переконатися, що птахи для українців здавна були об'єктом милування, предметом для спостереження й порівняння, формулювання власних висновків про світ природи та його вплив на життя й господарську діяльність людини. До нас дійшло багато прислів'їв, приказок, афоризмів та прикмет, пов'язаних з різноманітними птахами, серед яких, наприклад, ворона та сорока (*Ворона вороні око виклює; Кому ворон над головою кряче, той щастя має собаче; Новину ворона на хвості принесла; Чорний, як вороняче крило; Лякана ворона і куца боїться; Дружні сороки і орла заклюють*), соловей (*Не потрібна солов'ю золота клітка, краще йому зелена вітка; Хоч соловейко і маленький, та пісеньки удаленькі; І соловейко не співає, коли їсти він не має; Соловей співає, поки голос має; Гарний соловейко голосом, а жито – колосом; Соловей співає, доки ячмінь колоса не має, а з'явився колос – пропав голос*), ластівка (*Ластівка день починає, а соловей кінчає; Де ластівка не літає,*

а на весну додому прилітає; Ластівка весну починає, ще й осінь закликає; Одна ластівка весни не зробить; Першій ластівці завжди холодно, навіть наприкінці тижня), горобець (*Горобець-молодець, а ластівка – краще; Восени і горобець багатший*), зозуля (*Зозуля своє гніздо не в'є, діток своїх роздає; Ще й на нашій вулиці зозуля закує; Не будь такою, як зозуля; Закувала зозуля – мороз одігнала*), лелека (*Де лелека водиться, там щастя родиться; Лелеко, лелеко, до осені далеко?*), сова, сич, пугач (*Не бачить сова, яка сама; Ніхто не буде знати, тільки сич та сова, та людей півсела; Сові сонце ріже; Сова вдень мовчить, а вночі кричить; Мудрий як сова*), орел, сокіл (*Краще битися орлом, ніж жити зайцем; Куди орли літають, туди сорок не пускають; Не вчи орла літати, а рибу плавати; Зір як у орла; Видно сокола по польоту, а сову по погляді*). Наведені висловлювання засвідчують, що за кожним птахом закріплені певні стереотипи (за О. Селівановою, стереотип – «детермінована культурою, впорядкована й фіксована структура свідомості, фрагмент картини світу, що уособлює результат пізнання дійсності певним угрупованням і є схематизованою стандартною ознакою, матрицею предмета, події, явища» [9, с. 579]): «чистими» (святими, добрими) птахами є голуб, ластівка, жайворонок, журавель, лелека, лебідь, чайка; «нечистими» (диявольськими, злими) – усі воронячі (ворон, ворона, галка, грак), нічні (сова, сич, пугач), а також сорока, шуліка, яструб, горобець, одуд, гагара, качка, кулик [4, с. 489].

У художніх творах М. Стельмаха знаходимо кілька основних номінацій птахів, які вербалізують відповідні етнокультурні концепти. Окрему увагу привертають ті, з якими в українців пов'язані негативні уявлення, – *ворон, сич, сова, кажан*. До того ж побутує думка, що ці птахи наділені даром пророцтва. У результаті авторського переосмислення їхні мовні репрезентанти набувають нових конотацій, символізуючи відповідну історичну добу з її позитивними явищами та небажаними перипетіями.

У слов'янській міфології ворона вважають віщим птахом, який знає людську мову. Він має варіативні назви, що широко функціонують і в народних, і в художніх текстах, – *гайворон, гайвороння, ворона*. У народних казках ворон володіє золотом, сріблом і самоцвітами, дістає молодильні яблука. За літописом, зграї воронів, які

супроводжували військо, віщували поразку й загибель багатьох воїнів. В українських народних думках ворон, який «кряче», віщує смерть козака [7].

Згідно з народним світоглядом, ворони переважно є зловісними символами, пов'язаними зі смертю, потойбіччям, лихою силою. На воронів обертаються відьми й чарівники, тоді як самі ворони теж ніби здатні перетворюватися на чарівників [5, с. 336]. За свідченням Митрополита Іларіона, ворон чи ворона можуть накаркати біду, що підтверджує епізод із «Слова о полку Ігореві», коли війська Ігореві йшли на Дін, їх «часто ворони граяху (крякали), струп'я собі ділячи... Всю ніч звечора бісові ворони везграяху» [8, с. 75]. Утім, в українському фольклорі збереглися відбитки й позитивного ставлення до птаха. Згадаймо хоча б казку про мудрого Ворона Вороновича, який володіє таємницею живої й мертвої води, знає й має те, що не досягне для інших.

В аналізованих художніх творах амбівалентне оцінне навантаження орнітоназв зумовлене контекстом. Наприклад, у сполученні з прикметником *чорний* (*Ой летіла стріла / З-за синього моря. / Кого вбила вона? / – Вдовиного сина. / Хто по ньому плаче? / – Чорний ворон кряче...* [13, т. V, с. 39]) реалізовано негативну символіку чорного кольору, що традиційно пов'язана зі смертю, втратою, кров'ю (тут і далі виділено мною. – І. С.). Вводячи образ чорного ворона до поетичних творів, М. Стельмах вправно стилізує їх під народну пісню: *А жерниця ноги коле, / Чорну кровцю проливає, / Чорний ворон залітає, / Тую кровцю попиває* [13, т. VI, с. 37] (порівняймо ці рядки з народними: *Кровця сліди заливає, / Чорний ворон залітає, / Тоту кровцю ізливає* [5, 340]).

У сполученні з прикметником *старезний* слово *ворон* реалізує давнє уявлення про птаха як першопредка, адже вважали, що йому понад 300 років і він брав участь у створенні світу: *За вікном різко простуджено керкнув старезний ворон, якому довгий вік змінив голос і покульгавив ноги* [13, т. VI, с. 142].

У складі художніх порівнянь слова *ворон*, *гайворон*, *гайвороння* на основі різноманітних когнітивних ознак реалізують асоціативний зв'язок з людьми та їхньою зовнішністю. Наприклад, за кольором виділяємо асоціативні пари *гайвороння – молдавські ліверанти* (*Сяючи рудим півмісяцем борода, старий Щербина, бувало, обдурював на ярмарках тертих продавців: і степових, наче з бронзи відлитої, згонщиків, і чорних, мов гайвороння, молдавських ліверантів...* [13, т. I, с. 89]), *гайворон – чуб парубка* (*Ось він обіймає Мар'яна, нахилиє до нього своє темне вилицювате обличчя, уся краса якого – жагучі, що в душу дивляться, очі, ...і чорний, мов гайворон, чуб* [13, т. I, с. 50]); за кольором і звуком – *гайвороння – прикордонна варта*

(*Темнокрилим гайворонням з криками радості й перемоги налетіла на нас прикордонна варта* [13, т. IV, с. 57]). Якщо у складі порівняння *чорний, мов гайворон*, чуб птах символізує чоловічу красу й має позитивну конотацію, то у словосполученні *темнокриле гайвороння* він реалізує негативні людські якості, а отже, констатуємо двохоцінність відповідного концепту.

Метафора *чорний ворон недолі* засвідчує негативну конотацію й реалізує традиційну «нешасливу» символіку: *То вже за це варто жити, страждати і до нестями битися з чорним воронем недолі* [13, т. VI, с. 289].

Популярний у народних уявленнях мотив злодіяства, пов'язаний з воронами, знаходить своє продовження в художніх порівняннях, побудованих на асоціаціях *ворон – бандит* (*Бандит люто, боком, як ворона, обкружляв навколо них і раптом різко випростався* [13, т. II, с. 184]); *чорний ворон – ворог* (причому Стельмахові герої, як у фольклорі, навіть ведуть розмову з тим вороном: *І до останнього подиху, до останньої росинки життя він буде битися за неї [землю] з отим чорним вороном, що закружляв над її узголів'ям. Ти, вороне, поминків хочеш...* [13, т. V, с. 294–295]). Авторським варіантом останньої асоціативної пари є порівняння *Піلسудський десь, як ворон, хоче крові!* [13, т. VII, с. 12], в якому актуалізовано архетипну ознаку «кровожерливість», властиву пташу і, відповідно, ворогові.

Неодмінними атрибутами хижого ворона в художній картині світу є кров, смерть, страх, що, вочевидь, зумовлено стереотипними уявленнями наших предків про смерть як великого чорного хижого птаха. Наприклад, для дум та історичних пісень типовим є сюжет, в якому козак помирає в полі, у його ногах вірний кінь стоїть, а біля голови чорний ворон кряче. Його своєрідною художньою інтерпретацією вважаємо такі рядки: *Страшно, коли людина жде чиєїсь помилки, як ворон крові, і, зрештою, сама стає воронем* [13, т. VI, с. 135], в яких викрито людські вади.

Застосовуючи художні метафори й порівняння з компонентом «ворон – нечистий птах», автор зображує воєнні та інші події, передає переживання героїв, апелюючи до читача: *...сідав же гайворон на охололі груди Маркові, видирав його душу, біля якої мстилася смерть...* [13, т. IV, с. 35]; *...а вдень впало гайвороння на вояцькі очі...* [13, т. VII, с. 44]; *виривав вікна, як ворон очі...* [13, т. I, с. 85].

Найбільш характерними когнітивними ознаками концепту «ворон» у художній картині світу є «динаміка», «звук», «антропоморфізм», про що свідчить низка дієслів з відповідною семантикою, що сполучаються з його ключовими номінаціями: *залітати, забитися в гіллі, сідати, впасти; крякати, керкнути, каркнути; кровцю попитати, видирати душу*. Художнім засобом увіраження зазначених характеристик є алітерація [р] (*чорний ворон кряче* [13, т. V, с. 39]; *різко простуджено керкнув старезний ворон*

[13, т. VI, с. 142]; *громом озвався постріл, на дереві спросоння каркнув переляканий ворон, ...тривожно затрубив ріг* [13, т. I, с. 93]; *темнокрилим гайворонням з криками радості й перемоги налетіла на нас прикордонна варта* [13, т. IV, с. 57]; *Часом каркне чорний ворон / На зважнілому гіллі, / І сокира б'є під корінь, / Що виходить з-під землі* [13, т. VII, с. 148]), що додатково нагнітає почуття тривоги й страху, закріплюючи за птахом виразну негативну символіку.

Крім того, негатив, що постійно супроводжує чорнокрилих птахів, уже настільки усталився в мовній свідомості, що з лихими гайворонами порівнюють погані думки людини: *Але силою волі одганяв такі думки, як гайворонів...* [13, т. IV, с. 13].

Символом зоряного неба здавна вважають сову, адже її очі схожі на нічні світила. Саме через нічну природу цього культового птаха вважають особливим, здатним передбачати майбутнє, переважно нещасливе. Відповідно, у художніх текстах сова асоціюється зі страхом, смертю, криком, плачем: *Страшно тюгукне сова, м'яко, як тїнь, зашелестить оксамитними крилами, і смертельний крик зайця, схожий на плач немовляти, війне над землею* [13, т. III, с. 457]. З одного боку, для опису цього птаха письменник вживає негативно конотовані слова та словосполучення: *погань; моторошно кричить; очі її страшно світяться уночі* [13, т. I, с. 598]; *недобре засвітила текучими жовтими очима* [13, т. I, с. 143]; *куце роздуते тіло* [13, т. I, с. 93]; *проржавлена сова* [13, т. I, с. 143]; *проржавіла голова сови* [13, т. II, с. 134]. З іншого ж боку, така лексика, створюючи страхітливий образ нічного птаха, подекуди стає засобом гумору й викриття певних рис зовнішності художніх персонажів: *Іцей вигук, певне, сполохав у саду Окунів проржавлену сову: стрепенулася коло дупла і недобре засвітила текучими жовтими очима. – Ти диви, як блимас! – здивувалась якась молодичка біля криниці. – Неначе сама Окуниха, – обізвалась друга, і обидві розреготалися* [13, т. I, с. 143].

У випадку перенесення стереотипних ознак птаха на людину (сова – це ще й особливий стиль життя) відповідна номінація може втрачати притаманну їй негативну символіку й набувати іронічного відтінку: *Боже, боже, куди ті літа пішли, коли й уночі не хотілося спати? А тепер і вдень, як сова, дримаєш* [13, т. V, с. 187].

Ще один віщун смерті – сич, якого відносять до роду совиних, у художньому тексті так само асоціюється з недолею та кров'ю, наприклад: *Невже і тепер сутулуватий січкар, наче сич, віщує смерть?* [13, т. II, с. 33]; *Не*

хліб, столочений війною / І кров'ю вчинений вночі, / Туман, туман повзе горою, / В долині пугають сичі [13, т. VII, с. 52]. Пов'язану з цим концептом негативну символіку увиразнює оксюморон *регоче-плаче птиця сич: Супроти вітру – в лігво звіра, / В снопи вогню, в ядерну ніч / Туман димить в ярузі сіро, / Регоче-плаче птиця сич. / Кому ти смерть віщуєш, птице?* [13, т. VII, с. 62]. У народі ж вважають: коли сич/сова сміється, то віщує заміжжя, а коли кричить – народження дитини [7].

Темними барвами традиційно змальовують образ кажана, якого умовно також відносимо до птахів. Народна символіка, згідно з якою його найчастіше сприймають як провісника біди, знаходить віддзеркалення й у творчому доробку М. Стельмаха: *...Сполохали кажана, а він, шугнувши шматком темені над головою, налякав її – і вода з горнятка хлюпнула на землю. Ось тобі й маєш недобру прикмету* [13, т. VI, с. 16]. Натомість у реченні: *Зовсім низько пролетів кажан, несучи на грудях своє темне, як грудочка, дитя* [13, т. I, с. 564] – зменшено-пестливі форми іменників *грудочка, дитя* знімають негативну оцінність з концепту й реалізують взагалі добре ставлення людини до природи та її об'єктів.

Отже, ворон, сова, сич, кажан – це не просто концепти птахів, а концепти-символи, концепти-віщуні. Найхарактерніші для українськомовної картини світу національно-культурні стереотипи щодо них не втрачають своєї актуальності, набуваючи своєрідного прояву в художніх текстах. У їх основі – первісні релігійні уявлення, національний досвід та фольклорні традиції. У творчості М. Стельмаха народна символіка птахів найкраще проявляється в синтагматичних зв'язках ключових номінацій. Загальна негативна оцінність, притаманна окресленим концептам, зумовлена як відповідними ознаками денотатів, їхніми зовнішніми, поведінковими характеристиками, так і віруваннями, що склалися в українській картині світу. У контекстуальних умовах негатив іноді перетворюється на позитив, а мовні засоби викриття зла стають засобами гумору й передачі захоплення птахами як реаліями природи, до якої українці здавна відчували повагу та любов. Амбівалентність концептів птахів-віщунів є національно-культурною стереотипною ознакою, що втілює оцінні норми й ціннісні орієнтири етносу на рівні взаємозв'язків та взаємовпливу двох значущих концептосфер – природи й людини. У художніх текстах проаналізовані концепти стають оцінними зразками, з якими порівнюються об'єкти соціуму та їхні властивості.

Проведення асоціативного експерименту в перспективі уможливить визначення динаміки змістового наповнення проаналізованих концептів та формулювання висновків про ставлення до «нечистих» птахів-віщунів у сучасній мовній свідомості, а також нові стереотипні ознаки.

Література

1. Бабакова О. В. Асоціативні ознаки концепту лелека в українській лінгвокультурі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 2016. Вип. 20 (1). С. 8–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_20%281%29_4 (дата звернення: 20.11.2020).
2. Вільчинська Т. П. Концепт «лелека» в українській етнонаціональній картині світу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови, 2014. Вип. 11. С. 13–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2014_11_5 (дата звернення: 20.11.2020).
3. Грекова М. А. Концепт-символ ЛЕБІДЬ у мовній картині світу античності: порівняльний та зіставний аспекти. *Вісник КНЛУ*. Серія: Філологія. Том 18. № 1. 2015. С. 35–48.
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
5. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ: Орфей, 2002. 448 с.
6. Казимир І. І. Концепт ПТАХ у мовній картині світу українського народу: афтореф. дис на здобуття наукового ступеня канд. філ. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2002. 19 с.
7. Лозко Г. Українське народознавство. Київ: АртЕК, 2004. 472 с. URL: https://pidru4niki.com/kulturologiya/tvarini_ptahi#824 (дата звернення: 22.11.2020).
8. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу: іст.-реліг. моногр. Київ: Обереги, 1992. 424 с.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
10. Сребрянська І. М. Етнокультурний концепт «природа» як складова просторового коду. *Філологічні трактати*. № 1. Суми: СумДУ, 2009. С. 91–95. URL: https://www.researchgate.net/publication/340818756_ETNOKULTURNIJ_KONCEPT_PRIRODA_AK_SKLADOVA_PROSTOROVOGO_KODU (дата звернення: 18.11.2020).
11. Сребрянська І. М. Концепт «лелека» як етнокультурний компонент мови. *Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції»*. Том 2. Київ, 2008. С. 239–241.
12. Сребрянська І. М. Символічний компонент у структурі концепту «лелека» (на матеріалі творів М. Стельмаха). *Лінгвістичні дослідження*. Харків: ХДПУ, 2008. Вип. 26. С. 88–92.
13. Стельмах М. П. Твори: в 7-ми томах. Київ: Дніпро, 1982–1984.
14. Фіц Т. Концепт *птах* у мовотворчості Лесі Українки. *Леся Українка і сучасність*. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. Т. 4, кн. 2. С. 283–292.

References

1. Babakova, O. V. (2016). Asotsiatyvni oznaky kontseptu leleka v ukrainskii linhvokulturi. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Serii: Filolohiia. Vyp. 20 (1). S. 8–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_20%281%29_4 (data zvernennia: 20.11.2020). [in Ukrainian].
2. Vilchynska, T. P. (2014). Kontsept «leleka» v ukrainskii etnonatsionalnii kartyni svitu. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova*. Serii 10: Problemy hramatyky i leksykologii ukrainskoi movy. Vyp. 11. S. 13–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2014_11_5 (data zvernennia: 20.11.2020). [in Ukrainian].
3. Hrekova, M. A. (2015). Kontsept-symvol LEBID u movnii kartyni svitu antychnosti: porivnialnyi ta zistavnyi aspekty. *Visnyk KNLU*. Serii: Filolohiia. Tom 18. # 1. S. 35–48. [in Ukrainian].
4. Zhavoronok, V. V. (2006). Znaky ukrainskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Dovira. 703 s. [in Ukrainian].
5. Zavadskaya, V., Muzychenko, Ya., Talanchuk, O., Shalak, O. (2002). 100 naividomishykh obraziv ukrainskoi mifolohii. Kyiv: Orfei. 448 s. [in Ukrainian].
6. Kazymyr, I. I. (2002). Kontsept PTAKH u movnii kartyni svitu ukrainskoho narodu: aftoref. dys na zdobuttia naukovooho stupenia kand. fil. nauk: spets. 10.02.01 «Ukrainska mova». Kharkiv. 19 s. [in Ukrainian].
7. Lozko, H. (2004). Ukrainske narodoznavstvo. Kyiv: ArtEK. 472 s. URL: https://pidru4niki.com/kulturologiya/tvarini_ptahi#824 (data zvernennia: 22.11.2020). [in Ukrainian].
8. Mytropolyt, Ilarion. (1992). Dokhristyianski viruvannia ukrainskoho narodu: ist.-relih. monohr. Kyiv: Oberehy. 424 s. [in Ukrainian].
9. Selivanova, O. O. (2006). Suchasna lindhvistyka: terminologhichna encyklopedija. Poltava: Dovkillja. 716 s.
10. Serebrianska, I. M. (2009). Etnokulturnyi kontsept «pryroda» yak skladova prostorovoho kodu. *Filolohichni traktaty*. # 1. Sumy: SumDU. S. 91–95. URL: https://www.researchgate.net/publication/340818756_ETNOKULTURNIJ_KONCEPT_PRIRODA_AK_SKLADOVA_PROSTOROVOGO_KODU (data zvernennia: 18.11.2020). [in Ukrainian].
11. Serebrianska, I. M. (2008). Kontsept «leleka» yak etnokulturnyi komponent movy. *Materialy XI Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii «Molod, osvita, nauka, kultura i natsionalna samosvidomist v umovakh yevropeiskoi intehtratsii»*. Tom 2. Kyiv. S. 239–241. [in Ukrainian].
12. Serebrianska, I. M. (2008). Symvolichnyi komponent u strukturi kontseptu «leleka» (na materialy tvoriv M. Stelmakha). *Linhvistychni doslidzhennia*. Kharkiv: KhDPU. Vyp. 26. S. 88–92. [in Ukrainian].
13. Stelmakh, M. P. (1982–1984). Tvory: v 7-my tomakh. Kyiv: Dnipro. [in Ukrainian].
14. Fits, T. (2008). Kontsept ptakh u movotvorchosti Lesi Ukrainky. *Lesia Ukrainka i suchasnist*. Lutsk: RVV «Vezha» Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. T. 4, kn. 2. S. 283–292. [in Ukrainian].

Серебрянская Ирина Николаевна, доктор филологических наук, профессор кафедры украинского языка и литературы, Сумской государственной педагогической университет имени А. С. Макаренко (ул. Роменская, 87, Сумы, 40002, Украина); e-mail: serebryanska@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-1720-4873>

Irina Serebrianska, Doctor of Philology, Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Romenska st., 87, Sumy, 40002, Ukraine); e-mail: serebryanska@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-1720-4873>